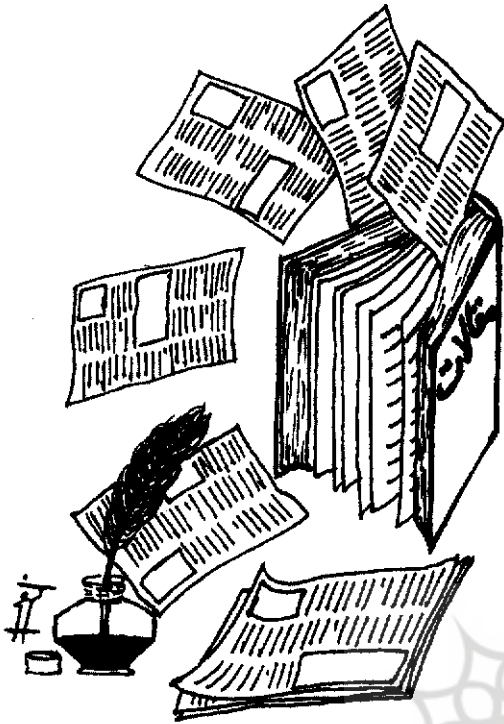

کاوشی
در

راه‌های عملی ایجاد جاذبه برای مساجد

● آیت الله العظمی مکارم شیرازی

اشاره:

نوشته‌ای که پیش رو دارید، متن سخنرانی حضرت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی در همایش سراسری مساجد است که پس از اندکی تلخیص و تبویب، تقدیم خوانندگان ارجمند می‌گردد. این همایش در تاریخ ۱۳۷۹/۸/۲۶ توسط معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی حوزه علمیه قم با هدف فرهنگ‌سازی نسبت به مساجد، استفاده مناسب‌تر از امکانات، گردآوری تجربیات مسؤولان و دست‌اندرکاران مساجد و ایجاد

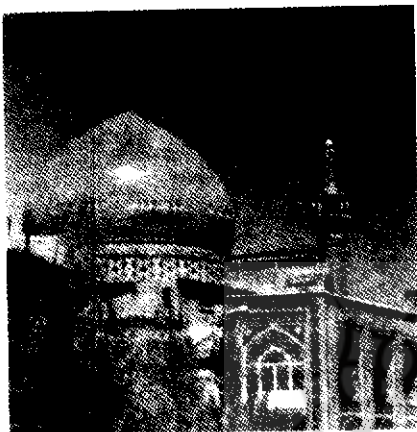
ارتباط سازمانی بین حوزه و این مکان مقدس ترتیب یافت.

اهمیت مسجد در صدر اسلام

«أما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر و أقام الصلوة و أتى الزكوة و لم يخش إلا الله»

در اهمیت مسجد همین بس که در آغاز اسلام مسجد همه چیز مسلمان‌ها بود. مسجد دانشگاه، ستاد ارتش، کانون عبادت، محل استقرار بیت‌المال و دادگاه اسلام بود. آن هم مساجدی ساده به صورتی که درباره مسجد

دیگری نیز برای مردم قرار داده شده است که اولین آن خانه‌ها، خانه کعبه است و الا تعبیر به اول معنا نداشت. و معلوم است که بیوت دیگر، همان مساجد دیگر است که آن‌ها هم برای مردم بوده و باید باشد.

النبی نوشته‌اند: در ابتدا یک چهار دیواری از گل به ارتفاع قامت انسان بود. فرش و سقف و چراغی نداشت. روی همان شن‌ها روزها در روشنایی روز و زیر آفتاب و شب‌ها در تاریکی نماز می‌خواندند. در اواخر عمر پیامبر اسلام ﷺ از تنه درختان نخل ستون و از برگ درختان نخل سقف درست کردند و تا آخر عمر پیامبر اکرم ﷺ از این فراتر نرفت، اما همین مسجد با همین سادگی دنیا را تکان داد.

از این پایگاه، مبارزان و مجاهدانی تربیت شدند که کاخ‌های قیصرها و کسراها و فراغنه را تسخیر کردند. همین مسجد دوران جاهلیت را به دوران اسلامی مبدل ساخت. مسجد پایگاه علم و دانش و مجاهدان و مبارزان بود.

افول اقتدار مسجد

در طول تاریخ آهسته آهسته مراکز از مساجد جدا شد. به واسطه گسترش علوم و فنون، مراکزی برای دانش و قضاوت و ارتش و ... دایر شد و با جدا شدن این امور از مسجد، آهسته آهسته، مسجد شکل خود را از دست داد و به مرکزی برای نماز تبدیل شد آن هم در بعضی از جاها فقط مرکزی برای نماز بازنشستگان و از کارافتادگان و افرادی که جای دیگری نداشتند.

مسجد در قرآن

قرآن کریم درباره مسجد الحرام و خانه کعبه می‌فرماید: ﴿أَنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ ...﴾. از عبارت «اول بیت» استفاده می‌شود که بیوت

آنچه از محتوای «للناس» می‌فهمیم این است که مسجد باید پایگاه مردمی باشد، در شعاع بسیار وسیعی مسجد الحرام و بیت‌الله و در شعاع‌های دیگری همه مساجد.

از سوی دیگر قرآن مجید می‌گوید: ﴿أَتَمَّا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمِنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَ آتَى الزَّكَاةَ وَ لَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ﴾ برای آن‌ها که عمران مسجد می‌کنند، پنج شرط قائل شده است: ۱- ایمان به خدا ۲- ایمان به قیامت ۳- اقامه نماز ۴- ایتای زکات ۵- شجاعت در حد بالا (لم یخش الا الله)

آیا این شرایط برای عبادت ساده است؟ اگر بنا باشد که چند نفر پیرمرد و پیرزن به مسجد

بروند و نماز بخوانند و بیرون بیایند، دیگر «لم یخس الا الله» را برای چه می‌خواهد؟ معلوم می‌شود که مسجد کانونی است که باید شجاعان از آن پاسداری کنند.

عمران مسجد نیز فقط عمران به معنای بنا نیست. صاحب مجمع البیان در ذیل این آیه شریفه می‌گوید: ﴿عمرانه بالصَّلوة و العبادة و البناء﴾ یعنی اول آباد ساختن به وسیله عبادت و سپس آباد ساختن از طریق بنا را مطرح می‌کند. متولیان، حامیان، پاسداران و مدیران مساجد باید دارای شرایط پنجگانه فوق باشند. ایمان قرص و محکم داشته باشند تا در مقابل همه چیز بایستند؛ ایمان به روز قیامت داشته باشند تا تخلف نکنند؛ اهل عبادت و نماز باشند تا پیوندشان با خداوند محکم باشد؛ و زکات بدهند تا پیوندشان با مردم محکم باشد و از هیچ چیز جز خدا نترسند.

چنین مسجدی با مسجدی که در فرهنگ قبل از انقلاب پیدا شده بود، خیلی فاصله داشت و با مسجدی که امروز هم در جامعه ما وجود دارد، خیلی فرق دارد.

مسجد در آینه روایات

۱- نشستن در مسجد

امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید: «الجلسة فی الجامع خیر من الجلسة فی الجنة فانّ الجنة فیها رضا نفسی و الجامع فیها رضا ربّی؛ نشستن در مسجد از نشستن در بهشت بهتر است. چون در بهشت رضای نفس من است

ولی در مسجد رضای پروردگار من.»

البته بیکار نشستن در مسجد بدون تعقیب، برنامه و نداشتن هیچ نقشی تأثیر ندارد بلکه نشستی بالاتر از نشستن در بهشت است که سرچشمه حرکت‌ها در جامعه اسلامی باشد.

۲- شکایت مسجد

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «ثلاثة بشکون الی الله عزّوجلّ یوم القیامة: مسجد خراب لا یصلّی فیها اهله و عالم بین جهّال و مصحف معلق قد وقع علیه غبار لا یقرأ فیه؛ در روز قیامت سه چیز در نزد خداوند شکایت می‌کنند: مسجد خرابی که اهلس در آن نماز نمی‌خوانند و عالمی که در بین جاهلان است و مصحف [و کتابی] که به حالت تعلیق درآمده و غبار بر آن نشسته و خوانده نمی‌شود.»

نکته قابل توجه این که عطف مسجد، عالم و قرآن بر یکدیگر نشانگر وجود پیوندی در میان آنها است. عالم، مسجد و قرآن در روز قیامت از کسانی که از آنها بهره‌گیری نکرده‌اند، شکایت می‌کنند.

عالم مبدأ پرورش انسان‌های باارزش است. قرآن مبدأ همه حرکت‌ها در جامعه اسلامی است. مسجد نیز که به آنها عطف شده بلکه اول قرار گرفته، باید چنین باشد. نه این که فقط موقع نماز در آن باز شود و بعد از نماز تعطیل شود.

۳- روشن کردن چراغ مسجد

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «من اسرح فی

مسجد سراجا لم تزل الملائكة و حملة العرش يستغفر له مادام في ذلك المسجد ذوقه؛ کسی که در مسجدی چراغی روشن کند، مادامی که نور این چراغ فضای مسجد را روشن می‌کند، ملائکه و حاملان عرش خدا [که در صف اول فرشتگان قرار دارند] برای او استغفار می‌کنند.»

آیا استغفار حاملان عرش الهی و فرشتگان برای

گذاشته و به مسجد بیایند.

مسجد باید برای همه قشرها جاذبه داشته باشد و افراد با شنیدن «حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ»، واقعا برای نماز بشتابند. در «حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ» و «حَتَّى عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ» تعبیر از حرکت نیست بلکه شتاب است و شتاب، بدون جاذبه نیست. باید کاری کرد که مردم به سوی مساجد شتاب کنند. برای رسیدن به این مقصود می‌توان و باید برنامه‌هایی را پیاده کرد:

● بلند کردن صدای بلندگو برای برنامه‌های مختلف، عدم وجود پارکینگ برای مسجد، بد بودن وضعیت فاضلات مسجد و... از عوامل ایجاد مزاحمت برای مردم است.

۱- نظافت

با دیدن هر تشکیلات و یا هر فردی ازل چیزی که نظر شما را به خود جلب می‌کند، نظافت محل یا لباس و بدن و ... است. متأسفانه مساجد ما نظافت لازم را ندارند. مساجد ما باید مثل مسجد الحرام و مسجد النبی که امروزه به آن‌ها خوب رسیدگی می‌شود، تمیز و مرتب باشد.

در حدیث آمده است: «من کنس مسجدا یوم الخمیس لیلة الجمعة فاخرج منه التراب ما یضر فی العین غفر له؛ کسی که روز پنجشنبه (شب جمعه) مسجدی را جارو کند، پس به اندازه یک ذره خاک که اگر در چشم رود، ضرر می‌رساند، از مسجد خارج سازد، خداوند او را می‌آمرزد.»

نور چراغی است که در فضای مسجد بدرخشد و در پرتو این نور هیچ کاری انجام نشود و یک عده بیایند و بخوابند و یا فقط یک نماز دست و پا شکسته بخوانند و بروند؟ یا برای چراغی استغفار می‌کنند که می‌درخشد و در پرتو آن علوم اسلامی تدریس می‌شود؛ ارزش‌های اسلامی زنده می‌گردد؛ مجاهدان و مبارزان پرورش می‌یابند؛ مشکلات مردم حل می‌شود و افراد رمیده از اسلام به سوی اسلام بر می‌گردند؟

راه‌های ایجاد جاذبه برای مساجد

مسجد باید کانون جذب باشد و مثل یک آهنربا، جمعیت را به سوی خودش بکشد نه این که مردم با کراهت و فقط به نیت بردن ثواب، دندان بر جگر

آیا معنی این حدیث این نیست که به اندازه یک غبار هم نباید در مسجد باشد؟ امام جماعت، متولیان، هیئت امناء و مدیران مساجد باید اولین وسوسه و دغدغه‌شان نظافت مسجد باشد. مساجد بزرگ باید نظافت شبانه‌روزی داشته باشند نه هر روز یک مرتبه. باید عده‌ای دائماً در آن‌ها در حال نظافت باشند. و جاهای دیگر نیز باید مرتب نظافت شود.

شما می‌خواهید جوان را از دانشگاه به مسجد بکشانید، سجده که می‌کند، بوی عرق‌های پایی که قبلاً روی این فرش بوده است و ماه‌ها شسته نشده، او را آزار می‌دهد. این مسجد چه جاذبه‌ای دارد؟

۲- نظم

مسجد باید منظم باشد. معلوم باشد چه ساعتی در مسجد باز و چه ساعتی بسته می‌شود تا مردم سرگردان و بلا تکلیف نباشند. در همه برنامه‌های مسجد باید نظم برقرار باشد.

۳- عدم مزاحمت

مسجد نباید برای همسایه‌هایش مزاحمت ایجاد کند. متأسفانه بعضی از مساجد به شکلی است که اگر کسی بخواهد خانه بخرد، خانه کنار مسجد را نمی‌خرد. برای این که بلندگو را روی پشت‌بام گذاشته‌اند و تا ساعت ۱۲ شب برنامه از آن پخش می‌شود. مگر مستمعین روی پشت‌بام هستند که این کار لازم باشد؟ ما فقط موقع اذان می‌توانیم صدای اذان را با بلندگو به همه شهر برسانیم و خوش آمدن و بد آمدن

مردم در این حکم تأثیری ندارد. اذان را باید گفت و البته با یک صوت معقول باید گفت. بلند کردن صدای بلندگو برای برنامه‌های مختلف، عدم وجود پارکینگ برای مسجد، بدون وضعیت فضالت مسجد و ... از عوامل ایجاد مزاحمت برای مردم است. مسجد برای مردم قرار داده شده است (وضع للناس) نه بر علیه مردم (وضع علی الناس).

۴- برنامه‌ریزی

مسجد برای هر سلیقه و جمعیتی باید برنامه مناسب داشته باشد. برای هر یک از کودکان، بزرگسالان، دانشجویان، جوانان و ... باید برنامه خاصی داشت. برای آن‌ها که اهل دعا هستند برنامه دعا، برای آن‌ها که اهل کتاب هستند، کتابخانه و برای جوانان آنچه مناسب سلیقه جوانان است، برنامه‌ریزی شود.

بعضی می‌گویند: نگذارید بچه‌ها مسجد بیایند، چون شلوغ می‌کنند. زن‌ها نیز مسجد نیایند چون مسجد زن خانه اوست. ولی ما می‌گوییم: بچه‌ها واجب است به مسجد بیایند. زن‌ها هم واجب است و اجازه شوهر هم شرط نیست. برای این که کانونی برای آموزش اسلام (که واجب است) جز مسجد نیست. اگر مسجد نیاید اصلاً از اسلام بریده می‌شود.

در مستحبات اجازه شوهر شرط است ولی در واجبات که اجازه شوهر شرط نیست. اگر این خانم مسجد نیاید، پس اسلام را از کجا یاد بگیرد؟ بگذارید بچه‌ها مسجد بیایند، شلوغ بکنند،

یادشان می‌دهیم که شلوغ نکنند، بشکنند، می‌خریم و جای آن می‌گذاریم. یواش یواش یاد می‌گیرند. ولی اگر پای بچه را از مسجد بریدیم، بزرگ هم که شد نمی‌آید.

مادر بزرگم - خدا رحمتش کند - مرا از بچگی به مسجد می‌برد و می‌گفت: برای من مهر بیاور. و بعد مرا تشویق می‌کرد. وقتی مسجد می‌آمدیم، آنجا به عنوان یک مکان محبوب در اعماق روح ما جا داشت و این‌ها مؤثر بود.

۵- خوش رفتاری

امام جماعت، هیئت امناء، خادم و همه باید با احترام با مردم برخورد کنند. اگر بچه‌ای به صف اول جماعت آمد، اشکالی ندارد، دو تا هم اشکال ندارد. اگر او را بگیرند و به صف دیگر پرت کنند، دیگر مسجد نمی‌آید. بچه‌ها را می‌شود با احترام جابجا کرد.

همه مردم از کوچک و بزرگ بنده محبتند. متأسفانه خشونت در برخوردها و عدم رعایت آداب، باعث فرار بعضی از مردم از مساجد شده است.

۶- پرهیز از افراط و تفریط در برنامه مسجد

بعضی می‌خواهند فیلم و وسایل ورزشی و ... به مسجد بیاورند. به آن‌ها می‌گوئیم: این‌ها خوب است ولی جایی غیر از مسجد برای آن‌ها انتخاب کنید. و بعضی نیز در مقابل آن‌ها تفریط می‌کنند.

خانمه

مسجد باید از صورت کنونی در آمده و همان بشود که مورد توجه اسلام و قرآن است. ما باید بتوانیم همان گونه که انقلابمان را از مسجد

شروع کردیم، آن را با مسجد حفظ کنیم. انقلاب از مسجد شروع شد اما از مسجد بریده شد و این خیلی ضایعه است. بدانید غیر از مسجد پاسدار دیگری برای انقلاب نخواهد بود و دشمنان انقلاب هم به همین دلیل اصرار دارند مسجدها را خلوت کنند.

مسجد از زمان پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و در عصر امام راحل رَحِمَهُ اللهُ پایگاه اصلی انقلاب بود. الان نیز باید نماز جمعه‌ها، مسجدها، جماعت‌ها و ... پایگاه انقلاب باشند.

در مورد مساجدی که امام ندارد و این روزها از غیر روحانیین در آن‌ها استفاده می‌شود، از ما سؤال می‌شود که در این موارد آیا غیر روحانی اقامه جماعت کند یا نه؟ چه جواب بدهیم؟ تعطیل کنیم؟ می‌گوئیم: مادامی که دسترسی به روحانی هست (روحانی جامع الشرایط) نماز خواندن پشت سر غیر روحانی جایز نیست. برای این که نکند نقشه‌ای باشد، همان گونه که امام رَحِمَهُ اللهُ هم همین را می‌فرمود و می‌گفت: می‌خواهند مساجد را از دست روحانیین درآورند. ما باید جوابگو باشیم، به اندازه کافی امام جماعت در مساجد داشته باشیم تا مجبور نشوند از غیر روحانی استفاده کنند. ای بسا غیر روحانیینی که نماز می‌خوانند آدم‌های خوبی هم هستند ولی برای این که دشمن سوء استفاده نکند، باید جلو این کار را گرفت.